

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Чернівецька обласна військова адміністрація
Чернівецька обласна рада
Науково-дослідний Центр Буковинознавства (Чернівці)
Чернівецька обласна організація
Національної спілки краєзнавців України

XIV БУКОВИНСЬКА МІЖНАРОДНА ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА КОНФЕРЕНЦІЯ

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Чернівці, 27 – 28 жовтня 2023 р.

Чернівці – 2023

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Чернівецька обласна військова адміністрація
Чернівецька обласна рада
Науково-дослідний Центр Буковинознавства (Чернівці)
Чернівецька обласна організація
Національної спілки краєзнавців України

XIV БУКОВИНСЬКА МІЖНАРОДНА ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА КОНФЕРЕНЦІЯ

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Чернівці, 27 – 28 жовтня 2023 р.

Чернівці – 2023

УДК: 94(477) (063)

Друкується за ухвалою Вченої ради факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (протокол № 1 від 29.09.2023 р.).

XIII Буковинська міжнародна історико-краєзнавча конференція. Тези доповідей. Чернівці, 27 – 28 жовтня 2023 р. / Наук. ред. О.В. Добржанський. Чернівці: Технодрук, 2023. 227 с.

У збірнику тез учасників конференції на основі сучасних методологічних підходів розглядаються актуальні питання історичного минулого Буковини та Північної Бессарабії, історії України, історіографії, джерелознавства, історичної й політичної регіоналістики та етнології.

УДК: 94(477) (063)

Редакційна колегія:

Голова: проф. О.В. Добржанський.

Члени: проф. М.К. Чучко, проф. Ю.І. Макар, доц. М.Р. Гуйванюк (відповідальний секретар), доц. Г.М. Скорейко, асист. Т.Р. Ковалець, асист. О.В. Руснак, асист. Н.М. Христан.

Рецензенти:

Юрій М.Ф. доктор історичних наук, професор.

Райківський І.Я. доктор історичних наук, професор.

ЗМІСТ

ІСТОРИЯ БУКОВИНИ ТА ПІВНІЧНОЇ БЕССАРАБІЇ

Калініченко Віталій, Пилипець Валерія Скроневі кільця зі слов'янських пам'яток Буковини	9
Пивоваров Сергій, Калініченко Віталій Елементи клинкової зброї з Чернівського городища XIII ст.: нові знахідки	11
Ільків Микола Археологічні старожитності Північної Буковини на австрійських картах останньої третини XVIII ст.	14
Gumenâi Ion S.S. Cușnicov și problema proprietăților din gaiaua Hotinului	17
Ротар Оксана Польсько-литовська гусарія під Хотиним: з історії битви 1673 р.	19
Драгомирецька Оксана Ктиторський портрет великого гетьмана литовського Михайла Казимира Паца: з приводу іконографії Хотинської битви 1673 р.	22
Бабчук Сергій Вплив пожеж на зовнішній вигляд міста Чернівці у другій половині XVIII та першій половині XIX ст.	25
Дейнека Михайло Німецький вплив на Буковину до XIX ст.	27
Безаров Олександр «Єврейська присяга» у судовій практиці Російської імперії у XIX ст. (за матеріалами Хотинського повітового і земського судів)	29
Чучко Михайло Матримоніальні зв'язки родин буковинських православних священників Ганицьких, Козаків та Тимінських в XIX – на початку XX ст.	32
Добржанський Олександр Взаємини А. Ончула з представниками українського національного руху на Буковині на початку XX ст.	35
Ільків Марія Творча спадщина Анни Кіслінгер в колекції Чернівецького обласного художнього музею	39
Дутчак Інна Питання національної самоідентифікації у середовищі української молоді Буковини на рубежі XIX – XX ст.	42

Шуршикова Кароліна Становище румунів під час російської окупації Буковини 1914 р.	44
Слюсар Олег Поховання на «цвинтарі героїв» міста Чернівці в період Першої світової війни (на матеріалі книги поховань римо-католицької парафії міста Чернівці 1915 – 1933 рр.)	46
Темофійчук Юрій Омелян Попович та його роль у встановленні української влади на Буковині у 1918 р.	48
Дробіна Лілія, Яценюк Галина Діяльність урядів Галичини і Буковини направлена на об'єднання українських земель (1918 – 1919 рр.) (на основі спогадів галицького дипломата Лонгіна Цегельського)	51
Стасюк Олександра Перший радянський електоральний досвід населення Буковини	55
Богачик Тамара Становлення системи шкільної освіти Чернівецької області у 1940 – 1941 рр.	58
Коняєва Карина Депортація ромів Буковини та Бессарабії до Трансністрії	60
Комарніцький Олександр, Комарніцька Людмила До питання про закриття Чернівецького педагогічного інституту у середині 50-х рр. ХХ ст.	63
Шилюк Олег Скарби університетської книгозбірні: формування цифрового краєзнавчого контенту	66
Семенюк Микола Походження назви поселення Рогізна	68
Чebаник Віталій Особливості політичного простору Чернівецької області на рубежі ХХ – ХХІ ст.	70
Струтинський Владислав Культурно-просвітницькі та наукові проекти національних громад краю та їх вплив на поглиблення співпраці Буковини з регіонами сусідніх країн	73
Іванчук Марія Історико-краєзнавчий вектор у практичній діяльності вчителя початкових класів	77

КРАЄЗНАВСТВО ТА ІСТОРИЧНА РЕГІОНАЛІСТИКА

Скакальська Ірина Персоналістика в регіональній історії	80
--	----

Ревага Наталія Історичне краєзнавство та його значення (на прикладі села Комарівка на Переяславщині)	83
Майоров Володимир Розвиток просторової компетентності учнів ЗСО через інтерактивні заняття з історії у краєзнавчому музеї	85
Булига Олександр Перший православний період Почаївської обителі (1597 – 1712 рр.): вплив суспільних подій на монастирське становлення	88
Шевченко Андрій Земельні реформи румунського уряду у Буджаку другої половини XIX ст.	90
Галемчук Світлана Формування залізничної інфраструктури на Галицькій Гуцульщині в кінці XIX – на початку XX ст.	92
Королько Андрій Українська приватна гімназія руського (українського) педагогічного товариства у м. Городенка (1909 – 1914 рр.): становлення та практична діяльність ...	95
Гуйванюк Микола Костянтина Малицька у взаєминах з січовим рухом Галичини й Буковини на початку XX ст.	99
Бойда Андрій Родинне походження Василя Порайка (1888 – 1937 рр.)	101
Олійник Сергій, Шолк Олександр Участь Роберта Кніттля та Карла Шльосера у жовтневих боях Української Галицької Армії з денікінцями	104
Доброчинська Валентина Галичани в культурно-освітньому житті Рівного (1921 – 1939 рр.)	106
Власюк Ігор Боротьба органів більшовицької влади Волинської губернії з проституцією у середині 1920-х рр.	109
Руснак Олександр Реформи адміністративно-територіального устрою на Буковині у міжвоєнний період	11
Бабіч Олександр Приналежність до окремих етнічних груп, як фактор виживання в умовах окупації (Одеса 1941 – 1944 рр.)	113
Шульга Світлана До питання про участь волинських чехів у Русі опору (1939 – 1945 рр.)	116
Райківський Ігор, Палійчук Іванна Ольга Ільків – зв’язкова Романа Шухевича: штрихи до політичного портрету	119

Луцик Владислав Методи боротьби радянської агентури проти націоналістичного підпілля на Станіславщині у другій половині 1940-х рр. – першій половині 1950-х рр.	122
Паска Богдан «Справа педагогів»: розправа радянського режиму над прикарпатськими вчителями-патріотами наприкінці 1950-х рр.	126
Ципуга Андрій Взаємини Опанаса Заливахи із київськими шістдесятниками в першій половині 1960-х рр.	128
Філіпович Мирослава Становище церкви на Волині (1960 – 1980 рр.)	130
Притулюк Василь Охорона культурної спадщини українсько-польського порубіжжя початку 90-х рр. XX ст. (на прикладі церковної архітектури)	133
Пятницькова Ірина Знищення Росією історико-культурної спадщини Бахмута	135
Пунько Алла Шовковичний парк – окраса міста Слов'янськ	138
Мігальчан Ірина Дівоча коса як елемент духовного багатства українців	140

ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

Трубчанінов Сергій, Кравчук Володимир Маловідоме англomовне джерело до історії України кінця XVI ст.	144
Федорук Андрій Битва під Віднем (1683 р.) у висвітленні «Літопису Самовидця»	146
Христан Назарій Regis Russiae в історичній концепції Михайла Грушевського	149
Глібіщук Микола Перспективи вивчення міської історії для українських дослідників Першої світової війни	151
Кушнір Микола Статути єврейських товариств другої половини XIX – початку XX ст. як історичне джерело	154
Rus Dorin-Ioan Nachlass Raimund Friedrich Kaindl des Universitätsarchivs Graz	156
Gorzelana Joanna Pole tematyczne historii w opowiadaniach «Gwarili na Bukowinie» Zygryda Seula	159

Мінаєва Тетяна, Мінаєв Андрій Періодичні видання Союзу визволення України	160
Карнатовський Андрій Періодичні видання подільського краю під час російсько-польсько- української війни	163
Стародубець Галина Формування образу «ворога народу» мовними засобами пресових видань Волині початку 1930-х рр.	165
Ксенчук Олег Документи ЦДАВО України про науково- дослідну роботу викладачів та студентів Чернівецького медінституту на початку 50-х рр. XX ст.	168
Точиліна Ірина Західні області Української РСР у соціально-економічній політиці більшовиків XX ст.: історіографічний аналіз	170
Перегінчук Марія Опозиційна поезія у самвидавному часописі «Український вісник» (1970 – 1972 рр.)	173

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ. УКРАЇНА В МІЖНАРОДНИХ ЗВ'ЯЗКАХ ТА АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Филипчук Олександр Русь і Свята Земля в час Хрестових походів: ідеї та їх трансляції	177
Ковалець Тарас Репетиція 1625-го: організація комісії для приборкання Війська Запорозького у маловідомій річпосполитській кореспонденції 1623 р.	180
Маркевич Оксана Конфіскаційна політика Російської імперії як управлінський механізм «приборкання» польської шляхти (на матеріалах Волинської губернії кін. XVIII ст.)	182
Хома Вікторія Становище дітей в прифронтовому регіоні Східного фронту в роки Першої світової війни	184
Юрій Михайло Особливості становлення української нації в складі Російської та Австро-Угорської імперій	187
Фечко Іван Трансформація відносин між німцями- колоністами та радянською владою в умовах утвердження сталінського тоталітарного режиму(1933 – 1945 рр.)	189

Піддубний Ігор Заходи органів правопорядку королівства Румунії з підтримання безпеки в умовах територіальних втрат	191
Скорейко Ганна «Діти Голодомору 1946 – 1947 рр.»: як вижити? (на матеріалах усних оповідей)	194
Богуцька Оксана Умови утримання жінок-політв'язнів у радянських таборах	197
Макар Віталій Імміграційна політика як форма демографічного розвитку Канади	200
Герегова Світлана Сторінки історії українського народу в авторській інтенції митця Ярослава Паладія	202
Макар Юрій Наслідки <i>Маніфесту до українського народу</i> ... для самого українського народу	205
Каліщук Оксана Україно-польські історичні суперечки у нових геополітичних реаліях	207
Карпо Василь Українсько-румунські відносини в умовах російської військової агресії	211
Нечаєва-Юрійчук Наталія Інформаційна політика ЄС: досвід протидії російській дезінформації та пропаганді ...	214
Парамонов Денис Арабо-ізраїльський конфлікт, як досвід у російсько-українському протистоянні	215
Стрільчук Людмила Гібридність російської агресії щодо України (на прикладі сучасної інформаційної війни)	218
Зигула Аліція Роль України у новій архітектурі безпеки в регіоні	221
Зуляк Іван, Кулик Соломія Функціонування Центральної школи митної варті в Гурі Кальварії (1925 р.)	223
Бестанчук Яна Формування репресивних методів впливу на місцеве населення на території повоєнної чернівецької області 1944 – 1945 рр.	225

наконечників піхов мечів на теренах Сіретсько-Дністровського межиріччя до початку другої половини XIII ст.

Таким чином, виявлені елементи деталей мечів з Чорнівського городища є досить важливими та цінними знахідками не лише для регіону Сіретсько-Дністровського межиріччя, а й для усїєї Східної Європи, оскільки дозволяють простежити рівень впливу західноєвропейської військової культури на місцеве населення та Галицько-Волинське князівство в цілому. Знахідки «U»-подібних наконечників піхов мечів, знайдені на Чорнівському городищі, свідчать про поліетнічність, поєднання та взаємозв'язки різних військових культур, що було надзвичайно прогресивним в еволюції військової справи у Європі в XII-XIII ст. Предмети озброєння, виявлені на Чорнівському городищі виступають еталонними, так як дозволяють проаналізувати різноетнічні військові культури та їх вплив на окремі території і населення в цілому, простежити їх взаємозв'язки та взаємовпливи.

Микола Ільків (*Чернівці*)

АРХЕОЛОГІЧНІ СТАРОЖИТНОСТІ ПІВНІЧНОЇ БУКОВИНИ НА АВСТРІЙСЬКИХ КАРТАХ ОСТАННЬОЇ ТРЕТИНИ XVIII ст.

Важливим історичним джерелом для вивчення минулого західноукраїнських земель, особливо в ракурсі краєзнавчих студій, є карти першої військової зйомки монархії Габсбургів, відомі також як йозефінські карти чи т.зв. карти Ф. фон Міга. Довгий час вони були секретними, донедавна не публікувалися й через це залишалися важкодоступними для науково-дослідницького вжитку. Навіть за таких умов карти Буковини привернули увагу істориків та краєзнавців уже наприкінці XIX ст. (Д. Веренка, Д. Олінеску, Й. Полек), а після опрацювання фондів Военного архіву у Відні й інших зібрань, і повноцінних публікацій карт Галичини та Буковини впродовж останніх десятиліть, закономірно почали з'являтися нові тематичні праці. З-поміж таких невідомі спеціальні спроби інвентаризації відображених на мапах археологічних об'єктів та їх ідентифікації з відомими пам'ятками в межах північної частини Буковини.

Для початкового етапу вирішення цього питання опрацьовано низку мап 70-80-х рр. XVIII ст.: Генеральну карту Буковини (1774 р.), дві редакції Зведеного нарису Буковини з 71 секції (1775 р.), План дистрикту Буковина з 72 секцій (1778 р.) з окремими листами іншої редакції цієї мапи, Топографічну карту дистрикту Буковина (1790 р.). На картах регіону знайшли відображення такі археологічні об'єкти, які чітко фіксувалися візуально, а також могли мати певне значення з воєнної точки зору, слугувати, наприклад, потенційним оборонним рубежем, контролювати шляхи сполучення чи бути орієнтиром на місцевості. На картах зафіксовано загалом близько сотні об'єктів – переважно укріплень і курганів. З них відносно надійно виділено рештки півсотні укріплень, які позначені у вигляді різних фігур та ліній чорного кольору. Відносно значні рештки укріплень нанесені жирною і тонкою лініями (очевидно, вал-рів), тоді як менші лінії оборони позначені однією тонкою лінією.

Вже на карті 1774 р. зафіксовано з десятків об'єктів: Хотинська фортеця; 3 редути (?) західніше м. Хотин; Цецинський замок (Altes Schloss Zetzina?); городище Рухотин (Alte Schantz); городище Корнешти (Alte Schantz); городище Ленківці (Чернівці); укріплення Самушина; укріплення на пагорбі Hartuza (Alte Schantz, Fontina Schantz); давня майстерня з виготовлення скла (Alte Glasshütte; Гордівці, уроч. Скло?). За робочу основу взято найбільш детальну карту масштабу 1:28800 – «Plans des Bukowiner Districts besteing in 72 Sections welche in denen Jahren 1773, 774 und 775, von einem Departement des Kaÿs: Königlische General Staabs geometrisch aufgomenen worden». Вже на титульному аркуші зображено оборонну, житлову й культову забудову. Висловлювалася думка, що це Стамбул, однак з упевненістю можна констатувати, що насправді тут досить реалістично передано Хотин і Брагу (замок, фортеця, мечеті тощо). На основі опрацювання мап, сформовано попередній перелік укріплень відповідно до послідовності листів-секцій: Брідок (позначене двічі (?), ймовірно, укріплення нового часу, яке прикривало переправу через р. Дністер); Самушин (укріплення північної частини населеного пункту); Горішні Шерівці (городище РЗВ та слов'яно-руського часу); Рухотин (в районі Rojana Blesÿ?); Рухотин (в районі Rojana Rochatine pole, оборонна лінія); Рухотин (великого

розміру городище скіфського часу); Грозинці (східна частина укріплень слов'янського городища); Ржавинці (лінійне укріплення, яке перекидає дорогу через поляну Narbutza); Рухотин (городище скіфського та слов'янського часу Корнешти-Замчище); Гордівці (Траяновий вал); Гордівці (східніше села, лінійне укріплення, що відмежовує великий мис між Дністром і струмком-притокою); Пригородок (західніше села, лінійне укріплення, що відмежовує мис на березі Дністра); Пригородок (городище княжої доби); Рукшин (8 редутив періоду російсько-турецьких воєн, ймовірно, 1769 р.); Хотин (замок і фортеця; оборонна лінія міських укріплень; 2 передові кріплення на зразок люнетів); Недобойці (лінійне укріплення південніше 3 курганів, на перехресті 8 доріг); Коритне (інкастельований храм?); Карапчів (середньовічне городище Городок); Карапчів-Вали (городище Город); Верхні Станівці (городище РЗВ та слов'янського часу); Костинці (городище РЗВ та слов'яно-руського часу); Волока (північніше села, кільцевий вал?); Ревне (городище РЗВ та слов'янського часу Царина і південніше); Ревне (в лісі, на вершині 532 м, візуальним обстеженням на місцевості укріплень не зафіксовано, тому, ймовірно, помилково південніше позначено відоме городище РЗВ та слов'янського часу в однойменному урочищі); Біла (городище РЗВ та слов'янського часу); Біла (південніше, на мису правого берега р. Сторожинець, візуально укріплень не зафіксовано); Чернівці (слов'янське городище Червона Глина); Чернівці (2 фортифікаційні оборонні лінії в районі Жучки); Чернівці (укріплений двір на високому мису в районі вул. Синагоги?); Чернівці (фортифікації на височині Габсбург, новий час); Чернівці (городище Ленківці княжої доби й нового часу); Чернівці (руїни замку на г. Цецино); Ставчани-Недобойці (укріплена лінія, пов'язана, очевидно, з Ставчанською битвою 1739 р.); Снячів (слов'янське городище); Остриця (новоселицька, три окремі укріплення поряд); Бояни (лінія укріплень західніше села); Молодія-Окопи (городище княжої доби й нового часу); Остриця (герцаївська, багат шарове городище в уроч. Окопи); Горбова (слов'янське городище-святилище); Червона Діброва (слов'янське городище); Хряцька (городище в однойменному урочищі). Можливо, перелічені укріплення в Жучці, Остриці та Боянах

пов'язані з буковинським походом С. Яблоновського 1685 р. і битвами біля цих населених пунктів.

У деяких випадках позначення давніх укріплень супроводжується характерними підписами на зразок *Norodischtie* чи *Alte Schanz*. На карті 1790 р., на якій позначено 6 із перелічених укріплень, згадуються мікротопоніми без власне фортифікацій: *Noredestie*, *Norodescze* біля сіл Бабин, Дорошівці та Ревне, *Grodiska* у с. Карапчів, поляни *Taborestje* і *Taboreschtj* південніше с. Жадова. Пагорб біля м. Вижниця названий *Palenka* (Паланка?). Окремі з курганів, які не завжди можна розпізнати з-поміж насипів межових знаків, теж мають власні назви: *Mohilla Verch*, *Radova mohella*, *Paraskova Mohilla*, *Mohelka*, *Mokilka*.

На мапах у північній частині Буковини спостерігаємо значну концентрацію укріплень різного часу, з яких орієнтовно 60 % ідентифіковано з конкретними археологічними пам'ятками. Йозефінські карти мають велике історіографічне значення, оскільки вперше фіксують багато з відомих пам'яток, які помилково вважалися відкритими в середині ХХ – на початку ХХІ ст. Вагомим є також пам'яткоохоронне та прикладне значення цих мап, на яких нанесено низку невідомих або ж втрачених на сьогодні об'єктів.

Ion Gumenâi (*Chişinău, Moldova*)

S.S. CUŞNICOV ŞI PROBLEMA PROPRIETĂȚILOR DIN RAIUA HOTINULUI

Subiectul enunţat mai sus, a fost ales nu întâmplător, dat fiind unul mai puţin discutat în istoriografie, şi unul care ni se pare că va trezi interesul.

Este cunoscut că odată început războiul ruso-turc din 1806-1812, Principatele Române vor fi rapid ocupate de către armatele ruse. De această dată spre deosebire de războaiele ruso-turce anterioare, când teritoriile ocupate erau administrate direct de către comandantul armatei, acum se propunea o «formulă nouă», Țara Moldovei și Muntenia fiind pusă sub administrarea unui funcționar rus, ce urma să supravegheze asupra administrării civile. Astfel că în februarie 1808, în funcția de președinte a divanurilor Țării Moldovei și Munteniei a fost